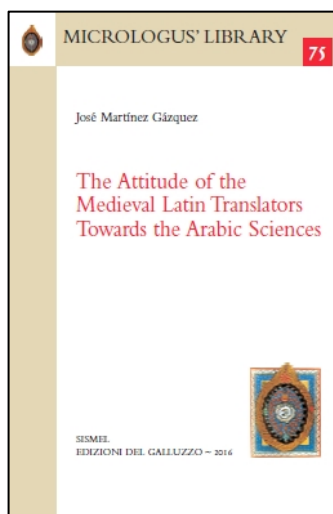

Martínez Gázquez, J. *The Attitude of the Medieval Latin Translators Towards the Arabic Sciences*. Florència: SISMELE, Edizioni del Galluzzo, 2016. 213 pàg.

Ressenyat per: Antoni Biosca (Universitat d'Alacant)

Alguns llibres, pel seu contingut, només es poden escriure després d'una llarga carrera investigadora. Són llibres que recullen el bagatge de molts anys de treball d'investigació i que, alhora, permeten donar una panoràmica clarificadora i senzilla d'un camp d'estudi ample i complex.

Aquest és el cas del llibre que ressenyem. El professor Martínez Gázquez, catedràtic emèrit de filologia llatina a la Universitat Autònoma de Barcelona, porta molts anys treballant sobre les traduccions medievals de l'àrab al llatí. Si bé va centrar la seua dedicació inicialment a l'estudi dels textos científics i dels *studia linguarum* peninsulars, o escoles de traductors, especialment el de Múrcia, ja fa molts anys que va ampliar el seu camp d'investigació a les traduccions llatines de textos religiosos àrabs, especialment les de l'Alcorà. Fruit d'aquesta recerca és el grup d'investigació conegut com a *Islamolatina*, dirigit actualment per la doctora Ferrero Hernández, dins del qual s'han publicat nombroses edicions de textos llatins i estudis relacionats amb les traduccions llatines de textos islàmics.

El llibre, encara que evidentment molt ampliat, procedeix del discurs d'ingrés de l'autor com a membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. El títol d'aquest discurs inaugural, *La ignorancia y negligencia de los latinos ante la riqueza de los estudios árabes*, publicat per la pròpia institució en 2007, ja denotava la intenció de l'autor de reivindicar la importància dels estudis científics àrabs i, alhora, denunciar la *ignorancia y negligencia* de gran part dels autors llatins coetanis. En el cas del llibre que estem ressenyant, l'autor, ja que es tracta d'un llibre científic i no d'un discurs, ha preferit guardar certa distància prudencial i objectiva al títol i estudiar la actitud, *the attitude*, dels traductors llatins.

El llibre està dividit en set parts o capítols: *Introduction; The Translations from Arabic to Latin; The Importance of Spain; Criticisms of the Translation Process; Toledo, the Mediaeval City of Knowledge; Castilian Texts; i Conclusion*. El text s'acompanya d'una ampla i detallada bibliografia i d'un índex onomàstic de persones, pobles, obres i llocs.

Després d'una breu introducció, el segon capítol tracta els principals traductors llatins dels segles IX-XIV, començant per Àlvar de Còrdova, erudit del segle IX i

particip del moviment conegut com dels “màrtirs de Còrdova”, fins als grimoris anònims coneguts com *Almandal* i *Almadel* i les glosses que els transmeten, datables ja al segle XV. Com és de suposar, aquesta part és, amb diferència, la més extensa del llibre. S’hi inclou l’explicació d’una quarantena d’autors, dels quals es donen els passatges llatins més rellevants, fins al punt que podria considerar-se també una antologia comentada. Noms ben coneguts, com Pedro Alfonso, Adelard de Bath, Pere el Venerable o Joan de Sevilla, són estudiats juntament amb les obres d’altres traductors no menys importants.

Les altres parts del llibre focalitzen l’atenció del lector sobre la importància dels autors hispànics i les traduccions medievals efectuades sobre el sòl ibèric. De fet, el capítol tercer té per títol *The importance of Spain*, i tracta sobre tres autors que van constatar la importància dels territoris hispànics com a refugi de les fonts àrabs: el papa Silvestre II, John de Salisbury i Juan Gil de Zamora. El capítol quart inclou interessants reflexions d’autors medievals sobre el fet en si de la traducció, afegint un nou apartat que senyala l’especial interès dels autors hispànics. El capítol quint, titulat *Toledo, the Mediaeval City of Knowledge*, estudia els testimonis de tretze autors medievals que van contribuir al prestigi –i, en part, idealització– de Toledo com a ciutat paradigmàtica on es podia accedir als textos científics àrabs gràcies a la convivència, com a mínim literària, de les tres cultures. Com a colofó d’aquesta part, Martínez Gázquez ha afegit quatre testimonis, que formen el sisè capítol, d’obres en castellà d’autors sobradament coneguts: el rei Alfons X de Castella, Joan de Càpua, el cardenal Cisneros i Miguel de Cervantes. Aquests dos últims autors són els únics que sobrepassen els segles medievals, front als més de seixanta autors medievals que s’han estudiat a les pàgines anteriors.

En resum, el llibre suposa una magnífica panoràmica que permet al lector conèixer l’actitud dels autors llatins medievals respecte als textos científics àrabs, i ho fa de la millor manera possible: donant els testimonis dels passatges més significatius, formant així una mena d’antologia comentada que ens permet accedir directament als testimonis dels autors estudiats.

Després de la lectura de tants testimonis, podem traure alguna conclusió general sobre l’actitud d’aquests traductors medievals? Martínez Gázquez senyala que molts d’aquests traductors llatins van mostrar un gran entusiasme en poder “retrobar” els textos de la ciència antiga gràcies als textos àrabs. És evident que sense aquestes traduccions la història de la ciència occidental no hauria sigut igual. L’entusiasme mostrat pels traductors sol apuntar més a l’origen antic d’aquests textos científics que a la fonamental tasca conservadora i transmissora duta a terme pels autors àrabs. Possiblement, aquest fet, aquesta actitud dels traductors llatins mostrant agraïment als científics antics i certa apatia cap als autors àrabs, no siga més que una al·legoria de la tradicional actitud occidental cap al paper de la ciència i cultura àrabs dins la pròpia història d’Occident.